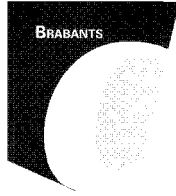

Uit: Brabants, nr. 5; jrg. 2 nr. 1,
mei 2005

Caspar van de Ven

Houtere bakkes

Het woord *bakkes* in de betekenis van 'mond, grote bek, gezicht, tronie' heeft al een aardig lange staat van dienst. Kennelijk werd het in 1549 al in die betekenis opgetekend. (1) Het oude woord verschijnt ook in de spellingwijze *bakkis* en *bakkus* en in het West-Fries kent men er zelfs de spelling *backes* voor. De aanduiding in de standaardtaal is 'bakhuis', dus 'het huisje waarin men brood bakt'. Veelal vond men vroeger zo'n huisje op het boerenerf achter de boerderij. Later soms omgebouwd tot schuurtje. Het woord is eigenlijk een schertsende samenstelling en opgebouwd uit de elementen 'bak' en 'huis'. In 'bak' herkennen we het Duitse *Backe* dat 'wang' betekent en dat we ook nog tegenkomen in 'kinnebak'. 'Huis' heeft hier de betekenis van 'omhulsel'. (2)

De meest gekende en waarschijnlijk ook de meest gebezigde uitdrukking met *bakkes* is waarschijnlijk wel **houd je bakkes** voor 'wees stil, spreek niet tegen'. Van Dale kwalificeert *bakkes* in modern Nederlands als gemeenzaam taalgebruik en noteert de volgende manieren van zeggen: **een lelijk bakkes** of **lief bakkesje** in de betekenis van 'gezicht' of **iemand een vuil bakkes geven** met als betekenis 'tegen iemand een grote mond opzetten'. **Iemand op zijn bakkes geven (komen)** voor 'iemand op zijn gezicht slaan'. (3). Uiteraard komen we het woord *bakkes* ook frequent tegen in het Brabantse dialect. Hoppenbrouwers (4) geeft daar in zijn *De taal van Kempenland* mooie voorbeelden van. Natuurlijk vinden we de Oost-Brabantse variant op de bovenvermelde als **hààwt 'w bakkes!** Daarnaast ook **hij zeej gin bakkes** voor 'hij deed zijn mond niet open'. Verder komen we **iemezen op z'n bakkes slán** en **lúlleke bakkeze trekke** en **árrege bakkeze trekke** tegen. Ook toevoegingen als

liejgbakkes, bliejkbakkes en klepbakkes voor 'personen die liegen, alles stiekem afkijken of steeds maar klikken'. Ben je een al te grote praatjesmaker, dan mag je het predikaat **gróótbakkes** gebruiken. Misschien is dan wel je mond te snoeren met een grote droptoffee die in het Brabants een **bakkesvol** heet.

Maar wat te doen als je bakkes leeg blijft? U kent vast wel de situatie dat iedereen op een feestje iets krijgt, maar dat u om een of andere onduidelijke reden wordt overgeslagen. Dan zou je in de standaardtaal zeggen dat je een **houten bakkes hebt**, maar op z'n Brabants wordt dat een **houtere bakkes**. Verontwaardigd maak je kenbaar dat er bij de uitdeling iets misgegaan is en je voegt de gastheer of gastvrouw toe: "**Lust ik niets, heb ik soms een houtere bakkes?**"

Maar nu komt het! Daar zijn kennelijk allerlei regionale en plaatselijke toevoegingen op. Zo geeft *De Brabantse Spreekwoorden* van het echtpaar Mandos (5) voor Eindhoven: **Werk ik bij Picus? Heb ik soms een houtere bakkes?** De relatie 'Picus' en 'houten bakkes' laat zich snel verklaren. Picus was een houtverwerkende industrie in Eindhoven. De uitdrukking met Picus kan dus ook niet zo heel erg oud zijn. Kennelijk was in Eindhoven de losse opmerking **werk ik bij Picus?** al voldoende. Men wist dan al dat er iemand overgeslagen was.

Nu heb ik m.b.t deze manier van zeggen de volgende vraag. Gebruikte men de twee uitdrukkingen meestal gekoppeld of werd alleen Picus gebruikt in het Eindhovense? Oud-werknemers van Picus of hun kinderen moeten daar meer over kunnen vertellen. Ik ben dus geïnteresseerd in hun 'thuis taal'. Hoe werd dit thuis gezegd?

Spapens (1) geeft voor Tilburg een heel andere toevoeging op. Bij **hèk soms een houtere bakkes** staat ook **hiet mèn bakkes Zeebrègs?** Als verklaring volgt dat iemand dat zegt die bij een traktatie (vooral) aan de toog wordt overgeslagen. Een familie Zeebregts of Sebregts

had ooit bij een erfenis achter het net gevestigd. Is er bij lezers nog iets bekend over deze kwestie? Ik neem aan dat de erfgenamen in deze kwestie er intussen wel overheen zullen zijn.

Uw reacties graag schriftelijk naar de Hein Mandosstichting, Rossinilaan 8, 5583 ZD Waalre. Wanneer het lezend publiek van *Brabants* allerlei nieuw, interessant materiaal aanlevert, meld ik me weer via *Brabants*. Alvast hartelijk dank voor de te nemen moeite.

Noten:

- 1 P. Spapens e.a., *Goedgetòld, diksjenèr van de Tilbörgse taal*, Zaltbommel, 2004, 37
- 2 P.H.Schröder, *Van Aalmoes tot Zwiijntjesjager*, Baarn z.j., 28
- 3 G. Geerts en H. Heestermans m.m.v. C. Kruyskamp, *Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal*, deel 1 A-I, Utrecht/Antwerpen, 11e herziene druk, 238
- 4 C. Hoppenbrouwers, *De taal van Kempenland, Van ààwbátte tot zwiemele*, Eindhoven Airport, z.j. 65
- 5 H. Mandos en M. Mandos-van de Pol, *De Brabantse Spreekwoorden*, Liempde/Zaltbommel, 2003, 376